

БРОЈ

6

Б И Б Л И О Т Е Н А
ГРАДСНОГ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЛЕСНОВЦУ

БРОЈ

6

СЕРГИЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ

ЛЕСНОВАЧНА
ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

СВЕСКА I

1954

ШТАМПАРСКО ПРЕДУЗЕЋЕ „НАПРЕДАК“ ЛЕСКОВАЦ. ТЕЛ. 435

БИБЛИОТЕКА ГРАДСНОГ НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЛЕСНОВЦУ

СЕРГИЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ

ЛЕСКОВАЧКА
ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

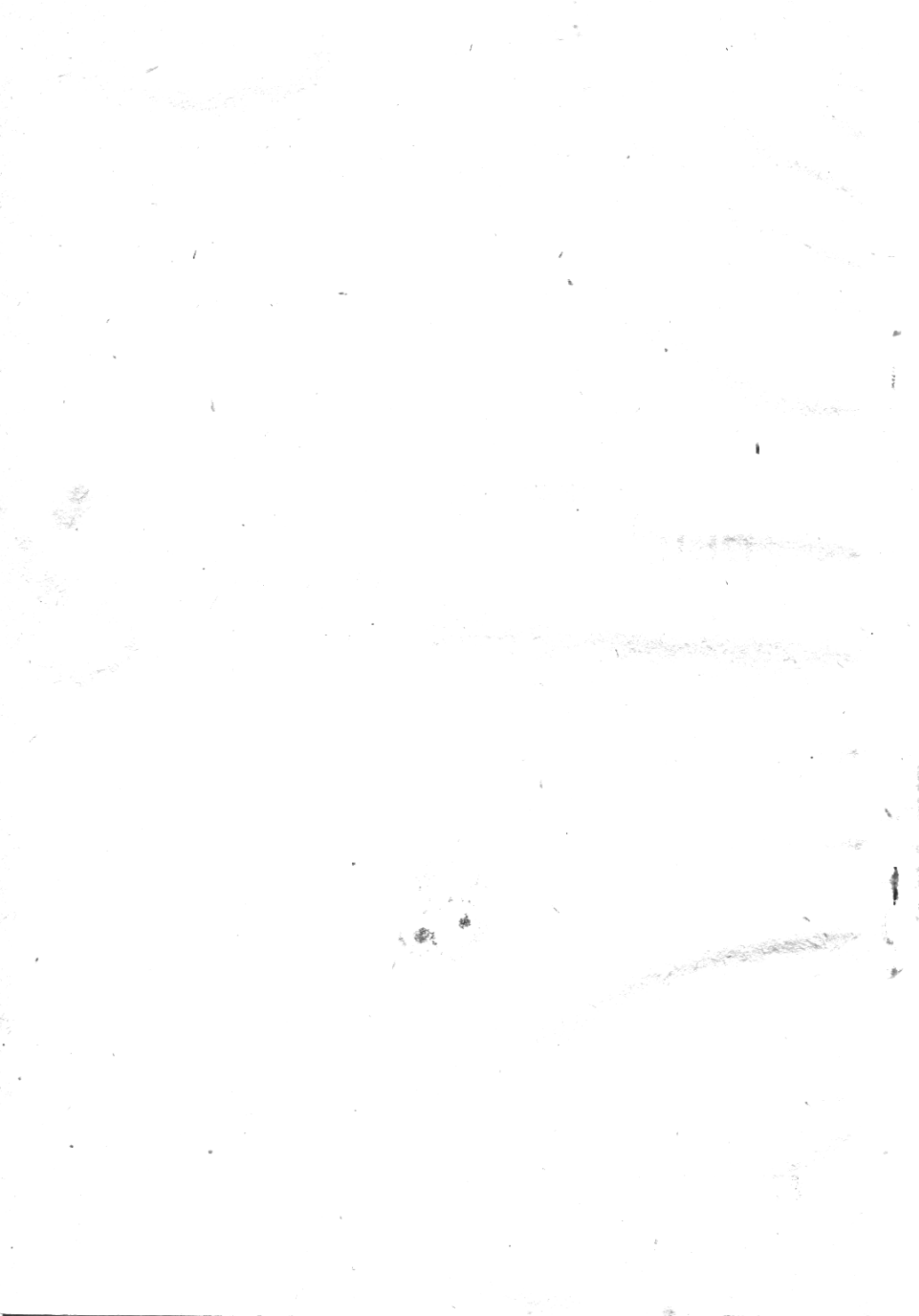
СВЕСКА I.

БРОЈ

6

1952

ШТАМПАРСКО ПРЕДУЗЕЋЕ „НАПРЕДАК“ — ЛЕСКОВАЦ, ТЕЛ. 35

Израда Лесковачке енциклопедије од стране једног лица захтева дугогодишњи рад. Да би поједина пишања била успешно обрађена потребна су обилнија изучавања. Сем тога, расположиви материјал и рад на попуњавању потребне документације не дозвољавају да се поједини делови завршавају одређеним редом. Зато обрађујемо првенствено она пишања за која смо прибавили довољну документацију и која смо већ проучили.

Да би ови материјали били што пре приступачни онима који се интересују за Лесковац и његову околину ми их објављујемо у локалном листу „Наша реч“. Из истог разлога дајемо првенство досад мало обрађеним пишањима и заборављеним личностима. Догађаји или личности о којима се писало у „Нашој речи“, на пример бишке и првоборци НОБ-а, обрадићемо касније.

Пошто су са њиховом појавом у „Нашој речи“ извесни делови енциклопедије већ сложени, користићемо овај слог за штампање саме енциклопедије. Из свих тих разлога материјали ове енциклопедије неће бити поређани уобичајеним, алфабетским редом. Ово ће се пишање решити накнадно објављивањем алфабетског регистра у последњој свесци.

Што се тиче самих чланака у енциклопедији треба напоменути да њихова дужина не одговара значају појединих пишања или имена. По где-где ћемо убацивати и мање студије. На другим местима даћемо само основне податке. Пошто је главни задатак ове енциклопедије пружање веродостојних информација свима онима који се интересују за лесковачки крај, првенствено његовим ис-

Истраживачима обрађићемо специјалну пажњу информативном материјалу и лесковачкој документацији. Кадгод се ради о публикованим изворима или радовима навешћемо библиографске податке. Уз то ћемо даћи и основне информације о њиховом садржају. Када су у питању значајне публикации до којих је тешко доћи пружићемо детаљније податке. Једновремено ћемо покушати да исправимо неке грешке и заблуде које су се пошкрале досадашњим истраживачима лесковачког краја.

ЛЕСКОВАЧКА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Бунић Ј. Сима, глумац, драмски писац и познати српски позоришни радник, рођен у Лесковцу 26 фебруара 1882 г., потомак је старе лесковачке породице. Кад је Сима завршио шест разреда основне школе његов отац Јова узео га је код себе у радњу. Ма да су Лесковчани говорили да „код Јована Буниног има све, од катран до клободан, с'лте од пиле млеко нема“, сопствена радња није бида довољан оквир за формирање будућег лесковачког трговца. Зато га отац одводи у Београд, где предаје сина у руке Пере К. Јовановића, познатог београдског мануфактуристе.

За време свога боравка у Београду Сима стално посећује позориште. Позоришни радник Мика Рисантијевић, приметивши његову силну љубав за глумом, употребио га је више пута као статисти. Тада се Сима упознао и са позоришним сликаром Хаиновићем. Помажући Хаиновића Сима је

научио да израђује кулисе. Касније, у току своје позоришне каријере, Сима је био једновремено и декоратер своје трупе, а самим тим и својих позоришних комада.

Заволевши позориште и глумачки живот Сима је побегао од газде и запослио се у нишком позоришту „Синђелић“. У то време Бунић не само да помаже Хаиновићу, који тада ради у Нишу, и свршава најразличитије помоћне послове у позоришту, он почиње да добија и поједине улоге. Нишко позориште „Синђелић“, којим је тада руководио Нишлић, било је, упркос многобројних гостовања, нека врста сталног градског позоришта. Симина немирна природа није се могла помирити с тим. Зато он прелази као већ формиран глумац у праву путујућу позоришну дружину неког Симића званог „Кече“. Сада настаје његов период „странствовања“ по Србији. У току неколико година Сима је

променио више путујућих позоришних дружина и пропутовао целу Србију. Од „Кече“ Сима се враћа Нишлићу. Око 1905 г. прелази ка Јоци Стојчевићу, па онда к Михајлу Марковићу „Ери“. с којим обилази пречанске крајеве. Године 1906 путује са групом Љубе Раичевића „Чврге“. Са том групом Бунић је обишао између осталог и Врање, Лесковац и Ваљево. У периоду од 1908 до 1910 г. путује са позориштем Михајла Лазића.

Приликом гостовања Стојчевића у Врању 1905 год. Сима се упознаје са сестричином управника Кајом, коју је и запросио 1906 г. приликом новог гостовања, тј. посете „Чвргиног“ позоришта. Пошто отац није хтео да да кћер за путујућег глумца, Сима му обећа да ће напустити позориште и отворити фотографску радњу у Лесковцу. Пошто је Сима ипак отишао са позоришном трупом на гостовање у Лесковац, отац је захтевао да се веридба раскине. Каја тада вапушта породицу, бежи из Врања, налази се са Симом у возу и одлазе заједно на гостовање у Ваљево. Тек доцније, на захтев Симиног оца Јована, они су се 1907 г. венчали у Лесковцу.

Да би се схватио тадашњи тешки живот путујућих глумаца довољно је подвући причање Каје Бунић да су путујуће позоришне групе често ноћивале под отвореним небом. Не треба заборавити да је Сима у таквим животним условим писао и своје позоришне комаде. Драматизацију „Зоне Замфирове“ почео је да ради 1909 године а завршио је 1910 г. Овај је комад приказан први пут те исте године у Јагодини.

Година 1910, приликом гостовања у Врњачкој Бањи, у позоришту Михајла Лазића настао је расцеп. Група глумаца створила је нову путујућу позоришну дружину, такозвану „Заједницу“. На челу ове дружине стајала су три глумца: Бунић, Павић вић и Тодоровић, који су вршили улогу управника на смену, по недељу дана сваки. Ускоро Бунић сам преузима вођство „Заједнице“ и води ову позоришну групу, која доцније мења име, све до 1914 године. Са „Заједницом“ Бунић је долазио и у Лесковац 1912 године. Бунић је први управник путујућег позоришта у Србији који добија сталну концесију. Тако је настало „позориште Косте Трифковића“ са седи-

штем у Нишу, које је било у ствари пугујуће позориште („Заједница“), а у Нишу је само проводило зиму. Као талентовани глумац и свестрани позоришни радник Бунић је био душа тог позоришта. На његовом челу он је остао све до своје смрти, 14 јуна 1914 године, када је умро од туберкулозе.

Бунићева књижевно - публицистичка делатност била је веома разноврсна. Поред позоришних комада, који претстављају најзначајнији део те делатности, он је писао и песме и сарађивао у нишком листу „Позориште“ и хумористичком листу „Брка“.

Као драмски писац Бунић је био врло плодан. Он је написао драме: „Дочек краља Милана у Лесковцу“, „Војводу Брану“, „Светле мученике“, „Војводу Глигора“, „Статус кво“, „Једну ноћ у харему“ и једночинке „Незвани гости“ и „Нишлика“. Уз то је драматизовао „Горског цара“, „Хајдук Станка“, „Крвав јагљук“ и „Зону Замфирову“. Због развијеног смисла за драмску уметност и услед свестраног познавања потреба сцене Бунић је овим комадима пожео велики успех. Његова драматизација „Зоне

Замфирове“ приказивана је дуго година и у Београдском народном позоришту.

На жалост, од свих ових комада сачувана су само два, „Статус кво“ и „Зона Замфирова“, од којих је само први штампан. Остали су пропали у првом светском рату, када је један део текстова спалила сама удовица Бунића, бојећи се њихове националистичке садржине, док су други уништили Бугари палећи српске књиге по Јужном Поморављу.

„Статус кво и фрау од Бал Плица или Европски рат“, алузија на савремену политику европске дипломатије у једном чину, написао Зафир, Ниш 1912, ст. 32, претставља комедију која раскривава политику великих сила на Балкану. Псеудоним Зафир узео је Сима по својој омиљеној улози из сопственог комада „Војвода Брана“.

Што се тиче „Зоне Замфирове“, њен је текст још 1919 године реконструисала Каја Бунић, која још увек зна напамет читаве улоге из појединих Симиних комада. Овај се текст појављује на нашим позорницама са различитим допунама („Шефтели сокак“, улога репор-

тера) и у различитим језичним варијацијама.

Велика је штета што је драмско дело Симе Бунића највећим делом пропало. Бунићеви комади били су стално приказивани на нашим провинцијским позорницама, и наша их је публика радо гледала. Ни нова драматизација „Зоне Замфирове“ неће успети да потисне са сцене драмски успешно решену и јако популарну Симинову драматизацију.

Ма да је највећи број Симинових комада изгубљен, још увек постоји нада да ће се у архивама старих позоришта и глумаца наћи који текст. Неке од ових комада гледали смо и у Лесковцу између два рата. Напомињемо да је тада постојао чак и текст за Лесковац најинтересантнијег комада „Дочек краља Милана у Лесковцу“, који је Сима написао по казивању његовог брата Мике Бунића, тј пре радио његов текст. Овај је комад приказиван 1930 године од стране Подринског позоришта („Лесковачки гласник“, X, бр. 20). На Лесковачком градском позоришту лежи дужност да се обрати свим српским позориштима и старим глумцима, не би смо ли нашли још који сачувани

Бунићев текст. Сима Бунић, највећа позоришна фигура у историји Лесковца, човек који је одиграо значајну улогу у културној историји Србије, у потпуности заслужује да се приступи систематском тражењу његових позоришних текстова.

Подаци унети у овај чланак добивени су у главном од пензионисане глумице Катарина-Каје Бунић, Симинове жене (1952 г.) и Мике Бунића, његовог брата (Јануар 1948 г.)

*

Домановић Радоје, велики српски сатиричар, живео је готово две године у Лесковцу, где је био наставник гимназије. Прву годину наставничке службе провео је био у Пироту и Врању, па је онда актом од 18 новембра 1896 године био премештен за Лесковац. Као наставник ниже гимназије у Лесковцу предавао је српски језик и био књижничар ђачке књижице. Године 1897 говорио је на светосавској прослави „О народној појесији“ (види Извештај лесковачке гимназије за 1896/7 год.). Због своје политичке активности био је отлуштен из службе, заједно са женом учитељицом, у јуну 1898 год. (Српски књижевни гласник, књига XXI,

ст. 316,) после чега је напустио Лесковац.

За време свога боравка у Лесковцу завршио је приповетку „На млађима свет остаје“, која је датирана: Лесковац, 1896, а написао је у њу и две друге приповетке: „Не разумем“ и „Позориште у паланци“, које су објављене 1898 год. У овој последњој приповеци Домановић описује перипетије кроз које је прошло прво дилетантско позориште у Лесковцу (по Домановићу: Грађанско позориште „Југ Богдан“), у којем су активно учествовала три гимназијска наставника, Домановић, Бура Бранковић и Мирко Поповић. У овоме делу Домановић описује између осталог Симу и Мику Бунића (глумац и практикант), као и самог себе. Воја професор то је сам Домановић, који је по доласку у Лесковац имао водећу улогу у овом аматерском позоришту. Позориште је пропало ускоро после његовог одласка. Домановић је успео да да у овој приповеци, поред осталог, и веран приказ менталитета људи из лесковачке чаршије.

Прво дилетантско позориште у Лесковцу отпочело је са радом 1896, и трајало је до 1899 године. У њему је

учествовао и Мика Бунић, који је тада био судски практикант у Лесковцу, као и Радоје Домановић, који је био наставник у лесковачкој гимназији. Прва представа овога позоришта била је „Бој косовски“ од Матије Бана. На репертоару су били: „Зла жена“, „Женидба и удадба“, „Два цванцика“ и „Четири милисна рубаља“ (од Стеве Јефтића, београдског професора). Тада је први пут даван и „Дочек краља Милана у Лесковцу“, у преради Симе Бунића. (Ови су подаци изнети искључиво на основу причања Мике Бунића, забележеног у јануару 1948 год.)

*

Костић Јосиф, рођен у Приштини, постао је учитељ у Лесковцу још у време Турака, 1868 године, умро 22 јануара 1900 год. (Ђачки напредак II, ст. 146).

Написао је још 1891 године белешке о ослобођењу Лесковца, које су штампане после његове смрти: „Ослобођење града Лесковца, Властинца и околине“, Лесковац, прва електрична штампарија Ж. Д. Обреновића, 1907, ст. 48. У овој врло интересантној публикацији, која садржи драгоцене историјски материјал, приказује

се: држање Лесковчана, Срба и Турака за време Првог и другог српско турског рата 1876-7 и 1877-8; бекство Турака из Лесковца; стварање привремене власти; уговор између лесковачких Срба и Турака; успостављање везе са српском војском; улазак устаничке војске у Лесковац; оружање народа; долазак српске регуларне војске; држање Лесковчана према турској војсци која је била у Грделичкој клисури; и борба устаника у Поречју и Вучју.

Напомињемо да је текст ове брошуре био прештампан у скраћеном и унакаженом изводу у Споменици ослобођења Лесковца, где су само поједини пасуси донети, а други изостављени.

*

Петровић Димитрије, учитељ из Јабланице, писао је доста добре патриотске уметничке песме. За сада смо наишли на две. Прва, „Са Врдара“, писана је у Лебану 1 октобра 1886 год. (Српство I, ст. 56), а друга, „Старој Србији“, у Медвеђи 25 фебруара 1887 (Српство II, ст. 64).

*

Марић М. Свет., рођен 1864 у селу Балогма код Чачка, учитељ лебански, објавио

је у часописима два студијско-историска чланка и то: „Цветко Врановачки, војвода јабланички“ (Српство, 1887, II, ст. 155) и „Стојан Чавдар, војвода заглањски“ (Братство, 1894, VI, ст. 294-306) Први се односи на ослободилачки покрет у нашем крају из времена Карађорђа, а други на буну из 1841 год.

Он је прикупљао и етнографски материјал. Тако је на пример објавио народну причу из Власовина: „О баби и зету који је пољубио змију“ (Караџић I, ст. 105).

Марић је био често премештан. Чланак о Цветку Врановачком писао је у Лебану, а чланак о Чавдару у Великом Крчимиру. Доцније је учитељствовао у Соко Бањи, где је исто тако радио на прикупљању етнографске грађе (види: Караџић, I), а где је и умро 1900 год. (исти извор — садржај).

Књиге штампане у Лесковцу пре Првог светског рата:

I Штампирија Димитрија Адамовића:

1. Календар „Крин“, 1887 (невиђено);

2. Алексић Димитрије: „Св. Авдријан и Наталија“, 1888;

3. А. Крстић: „Српско хришћанско домаће васпитање“, 1888;

4. Извештај гимназије за 1890/1, 1891;

II Штамбарија П. Стојановић и С. Гемовић:

5. Извештај гимназије за 1891/2, 1892 г.;

III Штамбарија Ж. Д. Обреновића:

6. Јонић Крста; „Познавање домовине“, 1899;

7. Шијаковић А.: „Српски језик као сретство за учвршћење морала и подизање народног благостања“ 1900;

8. Извештај Власотиначке задруге за 1900, 1901;

9. Извештај Власотиначке задруге за 1901, 1902;

10. Извештај гимназије за 1903/4, 1904;

11. Извештај гимназије за 1904/5, 1905;

12. Димитријевић К., Петровић В.: „Ђачки завичај“, 1905;

IV Прва електрична штамбарија Ж. Д. Обреновића:

13. Костић Јосиф: „Ослобођење Лесковца“, 1907;

14. Извештај гимназије за 1907/8, 1908;

V Штамбарија Ж. Д. Обреновића:

15. Извештај о основној школи 1909/10, 1911;

16. Извештај Приватне женске гимназије у Лесковцу за 1910/11, 1911;

17. Социјалисте у општини, 1914.

*

Попевић Јован, свештеник из Црне Траве рођен у истом месту а умро 4 јуна 1930, који је издао после рата неколико безначајних књижица, објавио је пре рата интересантну брошуру: „Црна Трава“, Београд 1914, ст. 18. У тој брошури пред опис Црне Траве и околине и набрајања њених „махала“ (засеока), писац се осврће и на историску прошлост овога места, на давање цркви доцније цамији Свете Софије у Цариграду, и на изузетан положај Црне Траве у периоду турске окупације. Опширније се говори о колонизацији Црне Траве и о школовању за време Турака. Има и података о познатим црнотравским печалбарима итд.

*

Костић Глиша, учитељ, објавио је књигу која је од великог интереса за нашу културну историју: „Чамитина школа — наше школовање у Лесковцу до ослобођења“ (1887), Београд, 1898, ст. VIII плус 99. Ова књига садржи драгоцене по-

датке о школским приликама и организацији, програму и методи наставе у периоду турске окупације, као и неколико интересантних осврта на друга питања.

*

Стојановић Ђока, учитељ (звана Ђока „Мече“) писао је не само приповетке већ и драме. Поред приповетке „Огледало живота нашега народа—или—Белило“, Београд, 1914 год. ст. 36, и једне друге збирке, „Кратке приче из новоослобођених крајева“, Београд 1911, ст. 32, он је објавио и драму у стиховима у четири чина, „Први српски устанак“, устанак“, Београд, 1905, ст. 61.

Шијаковић А. (Арсеније), учитељ у Лесковцу, објавио је књижицу: „Српски језик као сретство за учвршћење морала и подизање народњег благостања“. Лесковац, штампарија Ж. Д. Обреновић, 1900, стр. 56.

У уводу ове прве лесковачке публикације која се дотиче економских проблема писац се осврће на пораст пореских дажбина које нису унапредиле производњу, већ су само појачале стварање пролетаријата, „јер усљед нових државних те-

рета многим се продаје и кров над главом“. Лек за ове недаће Шијаковић види у писмености народа. „Пут једини да се учврсти опали морал у народу и подигне његово опало материјално благостање то је *права писменост*, која се једино из школе може изнети“. *Писменост је код нас услов да се помоћу ње увећа народна производња, те да се нови шершти државни лако сносиши могу.*

У самој брошури Шијаковић критикује *ваставни програм*, уџбенике и методе рада у основним школама, као и *форсирање ручнога рада у њима*. Борећи се за што већу писменост, захтевајући да „читање са разумевањем“ постане главни задатак основне школе, Шијаковић каже: „а када се оваква писменост из основне школе износи, овда ни мало није тешко *ушврдиши, унапредити и проширити* изучено у *основ. школи код оних њених ученика, који после свршене основ. школе не продужују школовање*“. (стр. 38).

У вези са тим другим задатком Шијаковић *предлаже план издавачке делатности популарних брошура за народ*. Овај план садржи 20 брошура верско-моралне садржине, 6 брошура из об-

ласти хигијене и 40 брошура „за подизање народњег благостања“. Ове п следње брошуре искључиво обухватају агротехничку популарну литературу. По мишљењу писца свака сеоска књижица треба да добије по 10 примерака од свих 66 брошура и да се на тај начин оствари други предуслов за остварење постављеног циља.

*

Петковић Миленко, Власотинчанин, објавио је: „Јуначке песме и врлине српских бораца у рату српско-турском 1877-8 године, Зајечар 1886 год., ст. 80. У овој су књижици објављене врло слабе „Народне песме“ које је Петковић сачинио у десетерцу. Међу њима вреди споменути песму „Сукоби српске војске са Арнаутима уз Ветерницу до Врање“. Интересантно је да овај Власотинчанин ставља „големо село Власотинце“ „у сред Пољанице“, и то Пољанице у коју се стиже из Лесковца преко Мирошевца и Игришта. (Можда је то само тражење слика?)

*

Димитријевић Крста, учитељ из Мрштана код Лесковца, радио је на прикупљању етнографског матери-

јала. У часопису „Караџић“ који је уређивао наш познати научник Тихомир Ђорђевић, он је објавио прилично материјала из нашег краја, и то:

1) Збирку од 44 пословице из Лесковачког среза (I, 99, 117);

2) Опис лесковачког обичаја „Предвечни“, са текстом песме (I, 103);

3) Народне приче из околне Лесковца: „Како је постала свилена буба“ (IV, 126); „Свети Трифун — света зарезотина“; „Син старији од оца“; „Шта пиће чини“ (IV, 128 — 9).

4) Опширне описе празноверица: „О вампирима“; „О чуми“; „О амајлији“ (IV, 109—117);

5) Опис обичаја „Големи кравај“ (IV, 117—18).

Овај учитељ — скупљач фолклорнога материјала бавио се и књижевношћу. За сада смо нашли само једну његову објављену приповетку, „Српкиња“, написану у Лесковцу 1908 год. (Братство, књига XII и XIII, стр. 323—377). Ова приповетка спада у ону специјалну врсту реалистичке књижевности коју је гајио М. Милићевић, а у којој се обрађују догађаји из блиске прошлости и описно приказују тадашње прилике. Описани

догађај, десио се у селу Слишану за време турске окупације, средином XIX века. Приказујући овај догађај, писац нам пружа интересантне податке о приликама у лесковачкој околини, у тзв. Арнауглуку за време Турака, које је прикупио од савременика заједно са етнографским материјалом.

Димитријевић је писао и о педагошким проблемима. У свом чланку „Српски језик у народним школама с нарочитим обзиром на крајеве у којима се неправилно говори“ (Учитељ 1907, ст. 290) он наводи неколико одабраних и карактеристичних примера лесковачког дијалекта.

У заједници са Влад. К. Петровићем, другим лесковачким учитељем и истакнутим културним радником, Димитријевић издаје две дечје читанке: „Бачки завичај“ књига за младеж, Лесковец, штампарија и књижара Ж. Д. Обреновић, 1905, ст. 78 и „Нада“ књига за ђаке, девојчице и дечаке, Београд 1908, ст. 135. Два већа чланка у првој читанци посвећена су личностима из историје лесковачког краја, један Влајку Стојановићу, вођи побуњених сељака у Поречју у

времену ослобођења (1877), а други Николи Скобаљићу.

Димитријевић Крста био је и први уредник „Бачког напретка“, дечјег листа који је издавао лесковачки учитељски колегијум.

*

Алексић Димитрије, рођен 1856, умро 19-XII-1889, био је лесковачки свештеник и наставник веронауке. Алексинчанин по рођењу, он је дошао у наш крај тек после ослобођења.

Алексић је био покретач и уредник првог лесковачког листа „Црквени гласник“, који је излазио три године, од 1887 до 1889 године, као и издавач и сарадник прве лесковачке публикације, календара „Крин“, изашле 1887 год., у којој је између осталог објављена и његова слика из паланачког живота „Паланачка пресуда“ Овај се књижевни прилог по свој прилици односи или на сам Лесковац, или на Власотинце, где је Алексић исто тако био у служби. (Види Урошевић Таса: На својој бразди, Ниш 1939, ст. 117—121; Лесковачки гласник X бр. 16).

Детаљније податке о „Црквеном гласнику“ објавићемо ускоро. Што се тиче кален-

дара „Крин“ до сада га нисмо могли наћи.

Погод чланака које је Алексић за време свога боравка у Лесковцу штампао у црквеним часописима, он је објавио и неколико књижица, које садрже у виду приповедака прерађена живота светаца. У почетку, док још није било штампарије у нашем граду, Алексић је своје приповетке, написане у Лесковцу, објављивао у Нишу (на пример: Мученица за веру, црквено историска новела, 1886 год.; Осветници, роман, 1886 год.). Доцније, кад је у Лесковцу отворена штампарија Димитрија Адамовића, он штампа у њој „Крин“, календар (1887), а 1888 год., као друго издање „Црквенога гласника“, своју црквено-историску новелу: „Свети Адријан и Наталија“. (Прво издање је по свој прилици књижица *А. Кристића*,

„Српско хришћанско домаће васпитање“, Лесковац 1888, о којој смо већ писали у брошури: Стари Лесковац као просветни и културни центар, Лесковац 1951).

Хрп. Почетком овога века појавила се једна чудна брошурица: Хрп, или једна мала тачка, два-три вица

лесковачка, лакрдија у једном чину, написао Заре Ј., Београд, 1900, ст. 15.

Овај кратки скич претставља први покушај публицирања једног позоришног комада од стране неког Лесковчанина. Треба подвући да оно што чини ову брошуру нарочито интересантном није ни њен садржај ни њена књижевна вредност, већ чињеница да је то најстарија драмска слика писана нашим локалним дијалектом, да је у њој сачуван језик који су Лесковчани употребљавали у обичном разговору пре пола века.

По подацима Заре Миљковића судије писац ове брошуре био је Заре Граданички, „песничка душа која је напустила оца, побегла у Шабац и тамо отворила штампарију“. Писац те брошуре сарађивао је и у шаљивим листовима под потписом Зевзек Ефендија.

*

Бинички Ст. Станислав, познати српски композитор, живео је у Лесковцу као наставник ниже гимназије (извори: Извештај лесковачке гимназије за 1896/7 г.; Споменница лесковачког певачког друштва „Бранко“, Лесковац, 1907 г.). Одмах по завршетку

филозофског факултета постављен је 21 септембра 1894 г. за наставника ове гимназије (Наставник, V, 456).

Бинички је дошао у Лесковац почетком октобра 1894 године и целу своју наставничку службу, од године и по дана, провео је у њему. Предавао је земљопис, геометријско цртање, певање и свирање (Шематизам 1895). На основу овог податка (година и по) изгледа, да је Бинички већ концем школске 1895/6 год. отишао у Минхен, где је студирао на тамошњој познатој музичкој академији. На сваки начин, он је отишао већ те године, пошто је министар просвете обавестио писмом од 5 септембра 1896 год. директора лесковачке гимназије да је Бинички добио отсуство до 1 септембра 1897 год. „да може у иностранству учити музичку вештину“. Првог маја 1897 год. он је разрешен дужности, пошто је постао питамац министарства војног.

Одмах по свом доласку у Лесковац Бинички се примио за хоровађу Лесковачког певачког друштва „Бранко“ (4 октобар 1894), које је захваљујући њему постигло видне успехе. Бинички је проширио културну делатност овог певачког друштва. Он

је створио и неку врсту народног универзитета, пошто је завео „посела са популарним предавањима која су у грађанству врло добро била примљена“. Године 1895 створио је први мешовити хор у Лесковцу, хор грађана и ђака.

*

Петровић Коста, гимназиски наставник, рођен 10-XII 1885 год. у Власотинцу. Писао лирске песме у Српском књижевном гласнику („Зидање Скадра“ — 1912 год. књига I ст. 186; „Над плугом“, књига XXV, ст. 824), Бранковом колу, Босанској вили, календару „Вардар“ и т.д. Једно време држао је позоришну рубрику „Дневнога листа“.

Доцније, за време и после I светског рата, писао је политичке чланке у Француској и у нашој земљи. (Види: Народна енциклопедија Ст. Станојевића).

Неке од ових чланака сакупио је у књизи: Француски државници, Београд, 1928, ст. 119.

*

Петровић К. Владимир, рођен у Сарајеву 1875 г. — умро 1936 г. у Београду, био је учитељ у селу Разгојну и Лесковцу (1896-7, 1903-11). У публикацији Ју-

гословенске академије у Загребу у Зборнику за народни живот и обичаје Јужних Словена, он је објавио у два маха опсежан и јако интересантан етнографски материјал прикупљен у околини села Разгојна код Лесковца.

Прва је збирка оштампана под насловом: „Заплање или Лесковачко (у Србији)—Народни живот и обичаји“, у свесци: V, 1 и 2 половина, 1900 год. а друга под насловом: „Лирске песме (Заплање или Лесковачко у Србији)“ у књизи XIX, свеска I из 1914 године.

Прва збирка обухвата 70 страна ситнога текста и детаљно илуструје целокупни народни живот приказујући храну, посуђе, одевање, накит, лекове, алате, сточарство, кућне послове, рукотворине, годишњи и дневни рад, задруге, породицу, односе међу људима, школу, правне и друге обичаје, празнике, лазарице, рађање, женидбу и смрт.

Друга збирка садржи 28 народних лирских песама прикупљених у истом крају.

Године 1905 Крста Димитријевић и Влада К. Петровић издају дечју читанку „Ђачки завичај“.

Три године доцније исти учитељи, Петровић К. Влада и Димитријевић Крста, издају: „Наду, књигу за ђаке, девојчице и дечаке“. У тој књизи—читанци коју су они написали објављено је и пет песама из пера В. Петровића (види садржај). Интересантно је да се међу њима налази песма о Николи Скобаљићу.

У то време појављује се и споменица: „Лесковачка певачка дружина „Бранко“ о прослави двадесетогодишњице“, Лесковац 1907, ст. 56 (штампано у Београду).

Ма да на овој књизи не стоји ко је уредник, ми смо трамо да је то био Влад. К. Петровић, који тада наступа као секретар ове певачке дружине, и који објављује у Споменици једну своју песму.

*

ПРВИ ЛЕСКОВАЧКИ КЊИЖЕВНИЦИ И ИСТРАЖИВАЧИ НАШЕГА КРАЈА

Први лесковачки књижевници и истраживачи нашега краја појавили су се још на крају XIX и почетку XX века, дакле у периоду пре првог светског рата. За неке од њих знали су само појединци који се баве локалном историјом, други су били потпуно заборављени. Осврћући се на ове старе лесковачке културне раднике, у првом делу лесковачке енциклопедије ми смо хтели да постигнемо више циљева. Указујући на ове заборављене материјале ми олакшавамо изучавање нашега краја. Обрађујући ове податке као целину у овом чланку ми покушавамо да расветлимо делић прошлости нашега града и улогу појединих друштвених фактора у њој. Најзад, објављујући и овај материјал у локалном издању, ми желимо да заинтересујемо за ове ствари млађе интелектуалце, специјално ђаке, да им укажемо на богатство локалне проблематике, на најразличитије могућности њенога проучавања.

Све до ослобођења од Турака код лесковачког становништва, које је говорило нашим језиком, нису постојали услови за ма какав књижевни рад. Већину становништва нашега краја претстављали су сељаци, који су били експлоатисани не само од турских спахија и читлук-сахибија, већ и од наших чорбаџија, „крштених господара“. Заватлиски сталез, „еснаф-човеци“, нису се одликовали писменошћу. Производећи сами, примитивном техником, они су пренапорно радили и нису имали слободног времена за ову врсту послова. Тадашње свештенство, а делимично и трговачки сталез, спадали су у писменије, али су они били сконцентрисали, у том периоду првобитне акумулације, све своје напоре на гомилање богатства. Од свега становништва једино су остајали малобројни учитељи, који су испуњавали услове за ову врсту активности, по што су били не само најписменији, већ и зато што су били по страни од тадашњег интензивног градског привредног живота у коме је новац постао главна сврха, те су имали највише времена и идеализма.

Па ипак, немајући никакве могућности за публикације, све до ослобођења они нису књижевно стварали. Сав њихов културни напор био је управљен на педагошки рад са децом, а делимично и на рад са одраслима, које су они саветовали и код којих су подизали националну свест.

Када је ослобођење дошло, када су се појавиле могућности за публикацију књижевних радова та учитељска средина долази до пуног изражаја.

На основу до сада изнесеног материјала видимо да су учитељи били пионери, а у једном периоду и искључиви носиоци књижевне и истраживачке делатности у лесковачком крају. Они су први почели да се баве поезијом, да пишу приповетке и штампају драме, да проучавају прошлост лесковачког краја и да прикупљају етнографски материјал. Они су покренули први лесковачки дечји часопис, оштампали прву расправу, створили први музеј и објавили прву читанку. Они су исто тако били први који су почели да сарађују у научним часописима и први који су почели да пишу о економским про-

BLEMIMA. Када се говори о културној прошлости нашега града, не сме се ова њихова друштвена улога заборавити. Учитељи нису били само сејачи писмености, већ и први културни радници нашега краја.

Лесковачки учитељи имали су јако развијен смисао за колективан рад. Зато се они у културној историји Лесковца не појављују само као појединци. Лесковачки учитељски колегијум покренуће дечји часопис „Ђачки напредак“, који је излазио девет година, почев од 1 јануара 1905 године па све до Светског рата (са прекидом у 1912/3 години). Први уредник овог листа био је Крста Димитријевић. Доцније су се смењивали Милан В. Поповић и Влада К. Петровић.

Исти колектив издао је и „Извештај о лесковачкој основној школи за 1909/10 школску годину“. (Лесковац, штампарија и књижара Ж. Д. Обреновића, 1911 године, стр. 48). То је био први и једини извештај ове врсте који је угледао свет у краљевини Србији.

Напомена: Петровић Влад. и Поповић Милан, стари лесковачки учитељи, продужили су са својом књижевном делатношћу и после Првог светског

рата, када су били настањени у Београду. Петровић је тада издавао и уређивао дечји лист „Зраци“ (1920-25), а Поповић је уређивао дуго година познати дечји лист „Зорицу“. Оба ова листа претстављају у неку руку продужетак традиције „Бачког Напретка“. После преласка у Београд Петровић је издао велики број уџбеника за основну школу, неколико превода и збирку песама „Моја лира“ (1988).

Карактеристично је да су се књижевним и истраживачким радом бавили искључиво учитељи, свештеници и гимназиски наставници. Поред ових професија стваралачка културна делатност се појављује једино код синова председника општине Бунића, у старој лесковачкој породици, за коју претпостављамо, на основу презимена које се не сусреће у нашем крају, да води порекло од неког дубровчанина који се настанио у Средњем веку у нашем граду. Што се тиче Петровића Миленка, чија слаба писменост указује на човека из народа, о њему, за сада, немамо ближих података.

Остало чиновништво, управно и судско, није се интересовало за културу. У почетку је оно било састављено од самих дошљака, који су долазили у новоослобођене крајеве да би се

обогатили на рачун народа. Мештани, који су попуњавали редове ове бирократије, ишли су утрвеним путем и у сарадњи са месним богаташима гулили народ, занемарујући сваку конструктивну друштвену делатност, учествујући једино у друштвима за забаву и увеселавање.

Из предњег приказа видимо да је у то доба писана стваралачка културна делатност била искључиви монопол интелектуалаца и то само неких њихових врста. Градски радни народ имао је само пасивног удела у културном животу. Он се појављује, углавном, као публика. Па ипак, у области репродуктивне уметности занатски радници наступају као активни чиниоци. Међу њима су се врбовали чланови певачких дружина. Они су били глумци првог лесковачког дилетантског позоришта.

Што се тиче трговаца и индустријалаца, њихов је однос према култури био специјалан. Они су били протагонисти уско схваћене утилитаристичке културе. За њих се школа и писменост појављују само као предуслов успешног пословања.

*

„Социјалисте у општини“
(Лесковац, штампарија Ж.
Д. Обреновић, 1914, стр. 23).

Пред Први светски рат појављује се ова брошура, која снада у најинтересантније лесковачке публикације Ова брошура, датирана 14 јануара 1914 године, представља предизборну публикацију (за општинске изборе од 19-1-1914) лесковачке социјал-демократије, а потписана је са „Управа“, што указује да она садржи ставовишта месне управе Социјал-демократске партије.

На почетку ове ретке брошуре, чији се једини познати примерак налази у библиотеци писца овог прегледа, налазимо читавау студију о самом Лесковцу. Излагање почиње са приказом географског положаја Лесковца и привредних богатстава његове околине. Онда се говори о најновијој исгорији Лесковца, о друштвеним променама, насталим после ослобођења, о рђавим чиновницима, о лесковачкој сиротињи и њеном пореклу. Анализирајући повезаност развитка индустрије са обиљем сиротиње, писац приказује ову сиротињу, на једној страни, као предуслов индустриског развитка, на другој страни

као појаву условљену тим развитком.

У даљем тексту развија се концепција друштвених задатака општинских власти и приказује се постојеће стање у Лесковцу. Затим се излаже комунални програм социјалистичких кандидата, који обухвата низ питања: исушење бара, регулацију града, подизање водовода, канализације, купатила, библиотеке и читаонице; преузимање мера за здравствено побољшање радионица; развијање радности и правилније регулисање односа између рада и капитала; установљење статистике смртности, која је врло велика; оснивање хируршког одељења; стварање општинског економата у циљу смањења приреза; увећање општинске непокретне имовине и њена обрада у сопственој режији; развијање млекарства на општинској земљи; увођење санитарне контроле намирница и нормирање цена; експедитивније решавање административних и судских општинских послова и укидање протекције. Овај план општинске делатности садржи описе постојећег стања и конкретна решења сваког питања. У овом делу брошуре опширније се го-

вори о потреби нормирања односа између рада и капитала, као и о условима рада, специјално дечјег рада у Лесковцу.

Школски музеј у Лесковцу, основан је 19-II-1910 год. Он је створен напорима лесковачких учитеља а у споразуму са учитељима срезова лесковачког, власитиначког и јабланичког за потребе школа ове области (Извештај о лесковачкој основној школи за 1909/10 год., Лесковац, 1911, стр. 47). Музеј је био смештен у просторијама ча Митине школе у дворишту старе цркве.

По казивању Милана Поповића, старог лесковачког учитеља, управника овог музеја и дугогодишњег уредника „Бачког напретка“, у музеју није било археолошких објеката сем нумизматичке збирке. Исто тако музеј није имао ни етнографских збирки. У њему су постојале следеће збирке: 1) збирка добијена од фабрике шећера у Ђуприји, која је приказивала пут од семена репе до рафинираног шећера; 2) збирка фабрике стакла у Параћину, која је приказивала процес фабрикације стакла; 3) збирка минерала добијена од Борског рудника; 4) збирка лептира (поклон из Прага); 5) збирка препарата—разви-

так животиње (поклон из Прага); 6) збирка географских рељефа и тд. У музеју су били изложени и графикани о саобраћају и железничком промету.

Из наведених података видимо да то није био прави музеј већ нека врста обласног школског кабинета који је могао да се претвори у музеј. Све збирке школског музеја пропале су у Првом светском рату.

*

ЛЕСКОВАЧКИ ЧАСОПИСИ

„Бачки напредак“, дечје новине које су излазиле од 1905 до 1914 год. у Лесковцу биле су уствари тривијални дечји часопис. Овај најзначајнији лесковачки часопис имао је формат 23/15,5 а излазио је на 16 страна два пута месечно. Часопис је био богато илустрован цртежима и фото - клишеима. Поједини број стајао је 0,10 дин, а годишња претплата 2 дин. Његов издавач и власник био је лесковачки учитељски колегијум а уређивао га је специјални одбор састављен од учитеља. Главни уредник био је у почетку Крста Димитријевић а доцније су се смењивали Милан Поповић и Влад. К. Петровић. Први број изашао је 1 јануара 1905

год. а отштампан је у Нишу (штампарија Ђ. Мунца). Касније је овај часопис штампан у Лесковцу (штампарија Ж. Обреновић) и у Београду (нова штампарија — Давидовић).

У „Ђачком напретку“ објављивани су песме, приче, поучни састави, историски чланци, репортаже, народне песме и приповетке, прикази дечјих књига и листова и сл. Уз то је у њему било питалица, загонетки, пословица, ребуса и скривалица. У специјалном делу, „Напретков гласник“, који је био уређен попут новина, доношене су вести из Лесковца, земље и иностранства. Чак је било и вести о Руско-јапанском рату. У овом часопису објављивани су и преводи са шест језика (шведски, чешки, италијански, немачки, руски и француски).

Главни сарадници „Ђачког напретка“ били су лесковачки учитељи. Па ипак, његова сарадничка мрежа била је тако велика да смо на основу потписаних чланака утврдили да је било сарадника из 67 различитих места, а да при томе нисмо рачунали лесковачку околину. Ови потписи показују да је стална сарадничка мрежа обухватала не само тадашњу територију Србаје, већ и следећа места

у иностранству: Загреб, Д. Поплат (Херцеговина), Љубљана, Улцињ, Бар, Беч, Сарајево, Босанска Дубица, Париз, Мостар, Гламоч, М. Зворник. (Напомињемо да располажемо само са четири годишта „Ђачког напретка“ те су зато горњи прикази иностране сарадње и остали прегледи непотпуни).

Овај часопис имао је за своје време огроман тираж. У периоду 1910 до 11 год. штампан је у 4.000 примерака (податак М. Поповића). По преписци уредништва објављиваној у часопису видимо да је „Ђачки напредак“ продаван готово свуда у Србији. „Скупштине округа београдског, ваљевског, врањског, крагујевачког, нишког, смедеревског, топличког и чачанског претплатиле су школе у својим окрузима на наш лист“. (Ђ. Н. бр. 13 год. VIII). Поред места из којих је било сарадника „Ђачки напредак“ је долазио у Столац (Херцеговина), Сомбор, Сремске Карловце, Фочу, Коњиц, Митровицу, Брчко, Сент Иван, Босанску Градишку, Руму и Лозе (Срем). По причању М. Поповића он је растуран и у кумановском крају пре његовог ослобођења.

Од најинтересантнијих чланака који су се појавили у

њему треба споменути илустроване репортаже: Београдска тврђава, Охрид, Врањски споменик, Српски девојачки интернат у Загребу, Српска православна школа и црква у Д. Поплату, Скопска Црна Гора; чланке о доктор Ценеру, Змају, Веселиновићу, додолама (II, 261), Ивану Мештровићу и Николи Тесли, као и чланке који се односе на лесковачки крај, Влајко Стојановић (II, 8), Јосиф Костић, учитељ (II, 146), Електрично осветлење у Лесковцу (II, 169) и Писмо из Лесковца (II, 178, 194).

*
Нова школа, месечни педагошко - литерарни часопис излазио је у селу Манојловцу, срез лесковачки, 1921 год. једаред месечно. У свему је изашло пет бројева. Власник часописа је био Тодор Раденковић, учитељ у селу Манојловцу, а уредници Тодор Раденковић и Драгољуб Обрадовић, студент филозофије из Ваљева. Сви бројеви штампани су у Нишу, у штампарији „Гутенберг“. Формат је био 22/15, а поједини број је имао 32 стране.

Овај часопис ставио је себи не само педагошке задатке већ је истовремено хтео да поведе борбу за реорганизацију просвете и за народно просвећивање. У

уводној речи уредништво каже: „Нова школа проповеда не само народну школу већ народну просвету — за њу је цео народ школа, у којој учитељи треба да воде прву просветну реч“. „Нова школа се бори против свих мана школе и просвете и тежи да потпомогне испуњавање недостатка“. Уредништво види у учитељству друштвени фактор позван да се бори „против свега што не ваља и у школи, васпитању, и у народу“ а за све што је добро.

Док оригинални књижевни састави а специјално песме Обрадовића не претстављају нешто значајно и носе печат некакве бољећиве лирике, чланци који се односе на пигање школства и просвете имају документарну вредност као реалистички приказ тадашњег тешког положаја наших учитеља и школства као и тадашњег односа учитеља према своме позиву.

Поред тога, чланци о школству и просвети имају извештајан прогресиван карактер. Раденковић тражи шестогодишње школовање, стварање расадника при школама, где би се ђаци упућивали у практичну пољопривреду, отварање алфабетских течајева и тд. Он захтева да се из школског програма избаци све што нема васпитне вред-

ности а убитачно је по дух дејчи, напр. молитве на словенском језику.

У часопису се испољава оштра антиклерикална нота. Она се најбоље види из следећег цитата Обрадовића:

„Црква губи свој првобитни значај, она је све мање „дом божји“ и упрљана нискостима својих служитеља, свучене на ниво обичне „хокус—покус“ трговине, окована једним слеђењим старо - црквено - словенским језиком, она више нема привлачности за масе, она више нема смисла — њена егзистенција постаје терет и за народ и за државу“ (бр. 2. стр. 8). Обрадовић захтева да црква престане да проповеда хришћанску религију већ да проповеда хришћански морал. Поред тога он спомиње „прљавштину црквених претставника и њихову грамзивост“.

Интересантна су разматрања Обрадовића о тадашњој средњој школи. Он каже: „Државни и друштвени систем претворили су средње школе у „фабрику за лифровање чиновника“ (св. 4. стр. 7). „Оно што данашње друштво разуме под васпитањем, то је само низ „мајмунијада“, низ извештачених покрета, прегипа, нагиба, лажних осмеха и најбрутал-

нијих подвала — то су тзв. „добри друштвени манири“, и они су полако свуда па и у средњој школи истисли оно право педагошко васпитање“. (Св. 4, стр. 6). Истовремено, он подвлачи да ту школу одржава друштвени и државни систем, који јој „видно или кришом удара жиг својих интереса“. Говорећи о положају средњошколских наставника, он каже: „Материјална награда средњошколских наставника је мања куд и камо од награде, која се додељује полициским чиновницима (чије су квалификације у највише случајева по неколико разреда гимназије)“ (бр. 5, стр. 6).

Напомињемо да овај часопис није био издаван од Секције удруженог учитељства у Лесковцу пошто се уредништво није могло сложити са њом.

У последњем броју овог часописа Раденковић устаје против злоупотребе „Обзнане“, против прогона појединих учитеља—„без саслушања и ислеђења“. Указујући на опасност која из тога произилази, он каже: „Јуче са комунистима, данас са демократима, сутра са републиканцима, прекосутра ће то исто задесити „земљораднике“, па и радикале. „Окреће се коло смрти, на сваког ће

доћи ред... (Хегел)“. „Закон се малтретира и он ће ускоро демисионирати“.

*

Школски покрет, месечни педагошки часопис излазио 1921—2 год. у Лесковцу. Власник је била Учитељска секција у Лесковцу (од бр. 3/4 год. II Учитељски збор среза леоковачког), а уредник Дим. Ђ. Димитријевић, учитељ. Прва свеска изашла је у мају 1921 год. У првој години било је пет свезака (1, 2/3, 4/5, 6/7, 8) а у другој исто толико (1/2, 3/4, 5/6, 7/10, 11/12). Формат је био 22/15. До броја 4/5 прве године часопис је штампан у Врању (штампарија „Нови свет“) а после тога у Лесковцу (прве две следеће свеске у штампарији „Нови свет“ а остале у штампарији „Покрет“).

У овом стручном учитељском часопису обрађивана су питања из педагогике, психологије, патологије, методике, народног просвећивања и школства и приказиване домаће и стране књиге и часописи.

Међу активним сарадницима овога часописа појављују се само два лесковачка учитеља, Д. Димитријевић и Сретен Динић.

*

Народни просветитељ, лист за школски живот и народно просвећивање, излазио у Лесковцу од 1928 до 1933 год. Власник за Учитељско друштво среза лесковачког Драг. Миловановић, учитељ, одговорни уредник Сретен Динић, школски надзорник. Прва свеска изашла је 1 марта 1928 год. Часопис је излазио два пута месечно у формату 23/15,5 на 16 страна. Штампан је у Лесковцу (штампарија Ж. Обреновића а од броја 2/II штампарија „Соко“). У свему је изашло 72 броја, и то у години I—12, II—15, III—12, IV—12, VI—8.

Овај нови лесковачки часопис ставио је себи у задатак народно просвећивање.

Док се у почетку појављују чланци о стручним педагошким проблемима и студије из историје педагогије, мало по мало часопис напушта ту линију. Он се све више оријентише на верско-морална питања, афоризме и савете, Видовићев етички покрет, задружну идеологију и сл. Он се све више приближује просветитељској линији Ж. О. Дачића, с том разликом што је Ж. О. Дачић деловао у народу ширећи пољопривредна и здравствена знања, док се у овом

часопису просветитиљска акција своди на некакво морално деловање на саме просветитеље. Национална, верска и морална фразеологија истискују у знатној мери конкретну друштвено - корисну делатност. Трезвењачка, вегетаријанска, задружна и просветитељска пропаганда нису у стању да покрију створену празнину.

Паралелно са добијањем те нове оријентације мења се и власништво листа. У другој години као власник наступа Сава Димитријевић, обласни школски надзорник у Нишу, а Учитељско друштво среза лесковачког више се не спомиње. Место њега се појављује уређивачки одбор састављен од неколико лесковачких учитеља. Од броја 8, године друге, и они нестају и остаје само уредник.

Године 1930, 24 септембра, створен је у Београду, на иницијативу Сретена Динића, Савез народних просветитеља, који је за свој орган узео лесковачки часопис „Народни просветитељ“ (за ближе информације консултовати: Правила савеза народних просветитеља у Београду, Лесковац, 1931, стр. 8).

Од броја 1 године IV Народни просветитељ постаје орган Савеза народних про-

светитеља, власник Сава Димитријевић, уредник Сретен Динић.

Међу чланцима трајније вредности треба споменути: Просветни рад у Крајишту Ђустендилском до 1877 год. (VI, 59), Милош Милојевић (III, 7), Ж. О. Дачић (III, 13), Школа у Марковом граду од најстаријих времена (III, 169), Красовски А: Жена у Средњем веку (II, 23), Горуновић В.: Јужна Србија (II, 134). и Драг. Јовановић: Часловске школе у Врању и околини до 1877 год. (I, бр. 2).

*

Ревија, илустровани месечник излазио 1939 год. У свему изашло два броја, први у марту, а други у априлу. Уредник и власник био је Адам Илић. Штампан је у графичком заводу „Соко“. Формат 20,5/28 а број страна 32.

Овај забавни часопис могао је у техничком погледу да се упореди са најбољим иностраним илустрацијама (слике у боји, композиција и сл.). И као забавник овај је часопис био успешно решен. Да се није постављало финансиско питање његовог издавања, он је могао озбиљно да конкурише свим престоничким листовима ове врсте. Његове мане су биле

књижевна слабост појединих чланака и идеолошка дезоријентација. Поред напредних репортажа Алберта Лондра, налазимо реакционарне коментаре о Шпанији.

Од објављених оргиналних чланака трајнију вредност има једино студиозан чланак: Српски Манчестер, његова индустрија, трговина и привредни полет уопште.

*

Ђорђевић Јован „Крстански“, гимназиски наставник рођен је 1868 год. у Лесковцу. По завршетку Филозофског факултета у Београду био је са службом у гимназијама у Параћину (1892—5), Врању (1895—1903), Лесковцу (24-IX-1903-1909), Нишу (1909—?) и Београду. После пензионисања (1930) радио је неколико година као професор војне академије.

У радovima које је публикавао специјално место заузимају питања из историје нашега краја. Још за време свога службовања у Врању написао је чланак датиран 9 маја 1901 год.:

„Два узорита примера родољубља и јунаштва — Војвода Никола Скобаљић и Влајко Стојановић“. (Братство IX/X, 1902 год., стр. 106—118).

Говорећи о Скобаљићу, Ђорђевић је не само изнео до тада познати материјал, већ је истовремено истакао недовољно аргументовану претпоставку да су се обе историске битке везане за име Скобаљића десиле у близини Лесковца, једна у Јабланици (Бања), а друга у Пољаници (Рапања Бара).

Приказујући лик Влајка Стојановића, он описује борбе сељачких устаника у Поречју 1877 год. и одбрану Дилавер — бегове куле у Вучју.

На питање Скобаљића Ђорђевић се враћао више пута. Исте године када је написао први чланак он је разрадио опширнију студију о Скобаљићу и Стојановићу, датiranу: Ускрс, 1901 год.

„Војвода Никола Скобаљић и његове борбе у Дубочици у пол. XV века“ (Чупић XXII, 1903 год., стр. 115—46).

На исто питање враћа се и у свом светосавском предавању, које је одржао као наставник лесковачке Ниже гимназије 1905 год.:

Из историје града Лесковца (Извештај лесковачке гимназије за 1904/5 год. стр. 3—15).

У овом се предавању Ђорђевић, између осталог, о-

књижевна слабост појединих чланака и идеолошка дезоријентација. Поред напредних репортажа Алберта Лондра, налазимо реакционарне коментаре о Шпанији.

Од објављених оргиналних чланака трајнију вредност има једино студиозан чланак: Српски Манчестер, његова индустрија, трговина и привредни полет уопште.

*

Ђорђевић Јован „Крстански“, гимназиски наставник рођен је 1868 год. у Лесковцу. По завршетку Филозофског факултета у Београду био је са службом у гимназијама у Параћину (1892—5), Врању (1895—1903), Лесковцу (24-IX-1903-1909), Нишу (1909—?) и Београду. После пензионисања (1930) радио је неколико година као професор војне академије.

У радovima које је публикавао специјално место заузимају питања из историје нашега краја. Још за време свога службовања у Врању написао је чланак датиран 9 маја 1901 год.:

„Два узорита примера родољубља и јунаштва — Војвода Никола Скобаљић и Влајко Стојановић“. (Братство IX/X, 1902 год., стр. 106—118).

Говорећи о Скобаљићу, Ђорђевић је не само изнео до тада познати материјал, већ је истовремено истакао недовољно аргументовану претпоставку да су се обе историске битке везане за име Скобаљића десиле у близини Лесковца, једна у Јабланици (Бања), а друга у Пољаници (Рапања Бара).

Приказујући лик Влајка Стојановића, он описује борбе сељачких устаника у Поречју 1877 год. и одбрану Дилавер — бегове куле у Вучју.

На питање Скобаљића Ђорђевић се враћао више пута. Исте године када је написао први чланак он је разрадио опширнију студију о Скобаљићу и Стојановићу, датiranу: Ускрс, 1901 год.

„Војвода Никола Скобаљић и његове борбе у Дубочици у пол. XV века“ (Чупић XXII, 1903 год., стр. 115—46).

На исто питање враћа се и у свом светосавском предавању, које је одржао као наставник лесковачке Ниже гимназије 1905 год.:

Из историје града Лесковца (Извештај лесковачке гимназије за 1904/5 год. стр. 3—15).

У овом се предавању Ђорђевић, између осталог, о-

*

Спирит Петар, стари власотиначки учитељ из времена турске окупације и борац против егзархије родио се у Лесковцу, школу је свршио код лесковачког учитеља Симеона Софијанца (Споменица ослобођења Лесковца ст. 44). У Власотинце

је дошао 1873 године. По ослобођењу похађао је и завршио скраћену учитељску школу у Нишу, која је била отворена за затечене учитеље без школе. Године 1923 прославио је педесетогодишњицу учитељског рада (види: Лесковачки гласник бр. 28/1923).

РАДОВИ

СЕРГИЈА ДИМИТРИЈЕВИЋА

који се односе на Лесковац и околину

I Књиге и брошуре

- 1) *Социјална структура села и аграрна реформа у Лесковачком округу*, — Издање Окружног одбора Народног фронта, Лесковац, 1946, стр. 23.
- 2) *Стари Лесковац као културни и просветни центар* — Библиотека Градског народног музеја у Лесковцу, бр. 1, 1951, стр. 21.
- 3) *Аграрни односи за време Турака у лесковачком крају*. — Библиотека Градског народног музеја у Лесковцу, бр. 2, 1951, стр. 30.
- 4) *Тако је некад било (Из блиске прошлости Лесковца)*. — Издање Градског одбора Народног фронта, Лесковца, 1951, стр. 24.
- 5) *Почеци радничког покрета у Лесковцу*. (Издано поводом десетогодишњице стварања Лесковачког партизанског одреда). — Издање Среског синдикалног већа, Лесковац, 1951. стр. 31.
- 6) *Борба с Турцима под Скобаљићем*, историја и предање — Библиотека Градског народног музеја у Лесковцу, бр. 3, 1951, стр. 42.
- 7) *Градска привреда старог Лесковца - Изглед Лесковца за време Турака — Лесковачки пашалук*. — Издање Библиотеке Градског народног музеја у Лесковцу, бр. 5, 1952 г. стр. 153.
- 8) *Лесковачка енциклопедија*, св. I. Библиотека Градског народног музеја у Лесковцу, бр. 6, Лесковац 1954, стр. 30.
- 9) *Грађа за проучавање Лесковца и околине*, Св. I — Библиотека Градског народног музеја у Лесковцу, бр. 7, Лесковац, 1954.
- 10) *Историја радничког покрета Лесковца и околине од 1903 до 1914 године*, Лесковац 1954, стр. 218 (Посебан отисак из Споменнице педесетогодишњице радничког покрета Лесковца и околине).

II Чланци у часописима и зборницима

- a) *Лесковачка индустрија — Лесковац јуче и данас* Лесковац, 1953, стр. 28—30.
- b) *Хисар код Лесковца* — „Старинар“, серија III, књ. VIII—IX, 1934, стр. 311—13.

III Избор материјала и редакција С. Димитријевића

- 1) *Споменница педесетогодишњице радничког покрета Лесковца и околине*. — Издање Одбора за прославу педесетогодишњице радничког покрета у Лесковцу, Лесковац, 1954.

Уредник Библиотеке:
ВЕЉА ИВАНОВИЋ,
управник Градског народног музеја у Лесковцу

* * *

Тираж 750 примерака.

Први табак штампан је 1952 год., а други предат издавачу у априлу 1953 а штампан 1954 год.

* * †

Штампање завршено 31-V-1954 год.

